

Artikelen

Inkomen allochtonen blijft achter door lagere opleiding

Hendrika Lautenbach en Ferdyn Otten

Niet-westerse allochtonen hebben gemiddeld een aanzienlijk lager inkomen dan autochtonen. Deze inkomensverschillen zijn voor een belangrijk deel het gevolg van het verschil in opleidingsniveau. Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen. Surinaamse vrouwen vormen een uitzondering. Ze zijn qua opleidingsniveau vergelijkbaar met autochtone vrouwen en hebben bovendien een hoger inkomen.

1. Inleiding

Cijfers uit de CBS Inkomensstatistiek laten zien dat niet-westerse allochtonen gemiddeld een aanzienlijk lager inkomen hebben dan de autochtone bevolking. Zo lag het gemiddeld persoonlijk inkomen van alle niet-westerse allochtonen in 2003 en 2004 met ongeveer 20 duizend euro ruim 20 procent onder dat van autochtonen. Deze inkomensverschillen zijn deels terug te voeren op de gemiddeld jongere leeftijd en grotere huishoudens van niet-westerse allochtonen (Ament en Lautenbach, 2002). Ook drukt de lagere arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen het inkomen. Daarnaast houdt het lagere inkomen verband met de gemiddeld lagere opleiding van niet-westerse allochtonen (Van der Aart, 2002; Van Gils, 2002). Diepgaande analyses naar de rol van opleiding ondermeer in de context van genoemde demografische kenmerken ontbreken echter.

De centrale vraag in dit artikel is welk deel van de inkomensverschillen tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen toe te schrijven is aan verschillen in opleidingsniveau. Daarbij gaat het om de vaststelling van het netto-effect van opleiding, dus om de bijdrage van opleiding aan de inkomensverschillen tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen die niet voor rekening komt van verschillen in leeftijd, huishoudensamenstelling en arbeidsparticipatie. Omdat mannen en vrouwen sterk verschillen in inkomensverwerving en gedrag op de arbeidsmarkt zijn beide groepen apart onderzocht.

2. Data, doelpopulatie en analyse

Er is gebruik gemaakt van gegevens uit de Enquête Beeroepsbevolking (EBB) 2004 waaraan op microniveau inkomensgegevens vanuit de CBS Inkomensstatistiek 2003 zijn gekoppeld. Via de EBB zijn gegevens over opleiding, herkomst, huishoudensamenstelling, geslacht en leeftijd beschikbaar voor het onderzoek, vanuit de inkomensstatistiek het persoonlijk inkomen. In grote lijnen bestaat het persoonlijk inkomen uit bruto inkomsten uit arbeid of winst en bruto ontvangen sociale voorzieningen waarop de betaalde

premies werknemersverzekeringen in mindering zijn gebracht.

De onderzoekspopulatie bestaat uit personen van 25–59 jaar, die gedurende 2003 het gehele jaar een persoonlijk inkomen hebben ontvangen. Jongeren tot 25 jaar zijn niet in dit onderzoek meegenomen omdat zij meestal nog een opleiding volgen en indien zij werken, vaker (kleine) banen vervullen die weinig relatie kennen met hun opleiding (Traag et al., 2004). Personen van 60 jaar en ouder zijn uitgesloten omdat het aantal niet-westerse allochtonen in deze leeftijdsgroep in de steekproef te gering is voor betrouwbare statistische analyse. Van de niet-westerse allochtonen zijn alleen Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen/Arubanen in het vizier genomen. De overige groepen niet-westerse allochtonen zijn vanwege te geringe aantallen uitgesloten van het onderzoek. De analyses zijn uitgevoerd op ruim 55 duizend steekproefpersonen.

Om de netto-effecten van opleiding op inkomen te bepalen zijn diverse meerstaps (lineaire) regressie-analyses uitgevoerd. In de eerste stap is apart voor mannen en vrouwen het persoonlijk inkomen geanalyseerd waarbij gecorrigeerd is voor verschillen in leeftijd, arbeidsparticipatie en huishoudensamenstelling tussen de onderscheiden herkomstgroepen. In de tweede stap zijn de analyses bij mannen en vrouwen nog eens herhaald waarbij aanvullend gecorrigeerd is voor het behaalde opleidingsniveau. De verschillen in uitkomsten tussen de eerste en tweede stap geven uitdrukking aan de netto bijdrage van opleiding aan de inkomensverschillen tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen.

Alvorens in te gaan op de uitkomsten uit de regressie-analyses worden in het navolgende eerst de verdelingen van inkomen en opleiding besproken voor de onderscheiden herkomstgroepen en voor mannen en vrouwen.

3. De invloed van persoonskenmerken op het inkomen

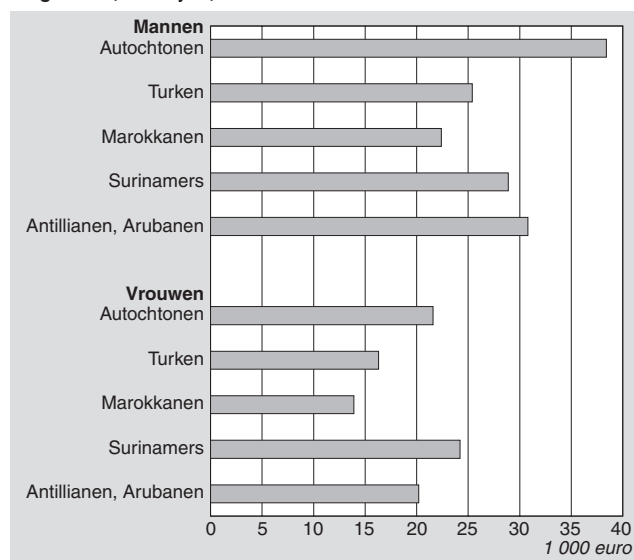
3.1 Inkomen naar herkomst en geslacht

Van alle mannen hebben autochtone mannen het hoogste gemiddelde inkomen. Niet-westers allochtone mannen hebben een gemiddeld inkomen dat daar ver onder ligt. Marokkaanse mannen hebben gemiddeld het laagste inkomen: 42 procent minder dan autochtone mannen. Turkse mannen hebben met een 34 procent lager inkomen ook een grote achterstand. Voor Antilliaanse en Arubaanse mannen en Surinaamse mannen is de inkomensachterstand

minder groot met een gemiddeld 20 procent en 25 procent lager inkomen.

Bij vrouwen liggen de inkomensverschillen tussen de niet-westerse groepen en autochtonen heel anders dan bij mannen. Zo hebben Surinaamse vrouwen een gemiddeld inkomen dat 12 procent boven dat van autochtone vrouwen ligt. Antilliaanse en Arubaanse vrouwen hebben gemiddeld een 6 procent lager inkomen. Meer in overeenstemming met het beeld dat bij mannen naar voren komt, is de inkomensachterstand van Turkse en vooral Marokkaanse vrouwen. Hun inkomen ligt respectievelijk 24 en 36 procent lager dan dat van autochtone vrouwen.

1. Gemiddeld persoonlijk inkomen naar herkomstgroepering en geslacht, 25-59 jaar, 2003

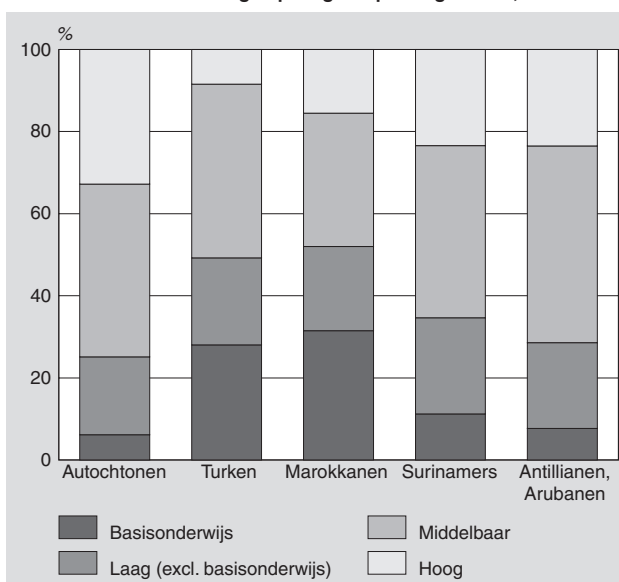
3.2 Opleiding naar herkomst en geslacht

Bij zowel mannen als vrouwen zijn de Turken en Marokkanen het vaakst laag zijn opgeleid. Minimaal de helft heeft alleen basisonderwijs genoten of een diploma op vmbo-niveau behaald. Onder Marokkaanse en Turkse vrouwen is het aandeel met alleen basisonderwijs nog groter dan bij de mannen. Surinamers en ook Antilliaanen en Arubanen doen het qua opleiding een stuk beter. Zowel bij mannen als vrouwen is het aandeel met alleen een lage opleiding slechts iets groter dan bij autochtone Nederlanders. Wel beschikt een kleiner deel van de Surinamers en de Antilliaanen en Arubanen over een hbo-diploma of universitaire bul. Surinamers en Antilliaanen en Arubanen hebben naar verhouding het meest een opleiding op het niveau van mbo, havo of vwo.

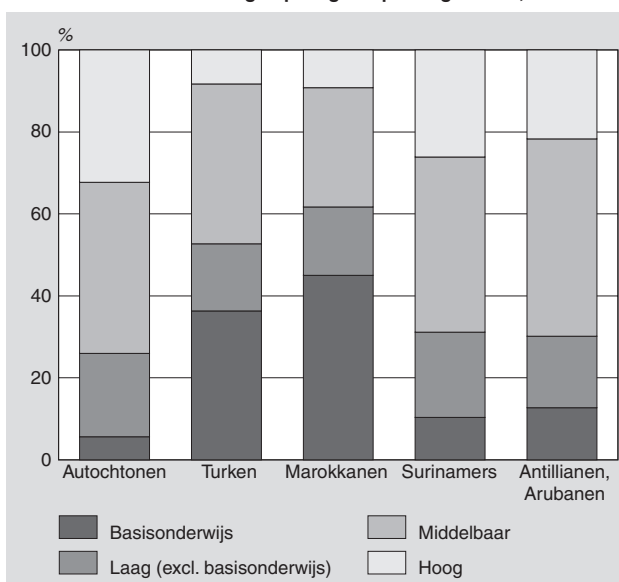
3.3 Inkomen naar herkomst, gecorrigeerd voor enkele persoonskenmerken

Door de bank genomen hebben de meeste niet-westerse allochtonen een lager inkomen en een lagere opleiding dan autochtonen. Uit kruistabelleringen komt verder naar voren dat een hogere opleiding ook correspondeert met een hoger persoonlijk inkomen. Dat geldt zowel voor mannen als

2. Mannen naar herkomstgroepering en opleidingsniveau, 2004

3. Vrouwen naar herkomstgroepering en opleidingsniveau, 2004

voor vrouwen. Ook bevestigen dergelijke analyses dat de afzonderlijke kenmerken leeftijd, huishoudensamenstelling en arbeidsduur eveneens samenhangen met inkomen.

Regressie-analyse waarbij wordt gecorrigeerd voor leeftijd, huishoudensamenstelling en werkduur laat bij mannen een aanzienlijke afname zien in de oorspronkelijke verschillen in inkomen tussen de herkomstgroeperingen. Marokkanen, als groep met het grootste inkomensverschil ten opzichte van autochtonen, zien hun achterstand door correctie met 17 procentpunten afnemen tot 25 procent. Ook bij de andere herkomstgroeperingen vermindert door correctie de inkomensachterstand. Bij Turkse mannen neemt het met 10 procentpunten af, bij Surinaamse met 7 procentpunten en bij Antilliaanse en Arubaanse met 14 procentpunten ten opzichte van de ongecorrigeerde cijfers.

Bij vrouwen halveert door correctie de inkomensachterstand die Marokkaanse en Turkse vrouwen hebben ten opzichte

van autochtone vrouwen. Het positieve inkomensverschil van Surinaamse vrouwen wordt na correctie een stuk minder groot: in plaats van 12 procent ligt het na correctie 4 procent boven het gemiddelde inkomen van autochtone vrouwen. De correctie heeft weinig invloed op de inkomensachterstand van Antilliaanse en Arubaanse vrouwen.

3.4 Inkomen naar herkomst, aanvullend gecorrigeerd voor opleiding

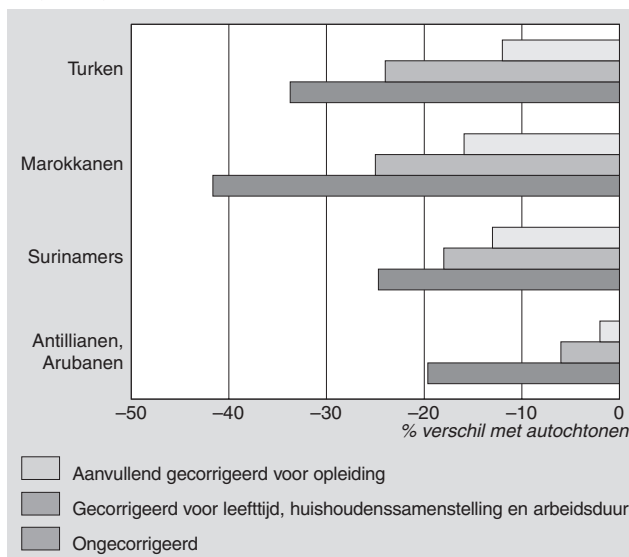
Zowel bij mannen als bij vrouwen is een groot deel van de inkomensverschillen naar herkomst te verklaren door verschillen in leeftijdsopbouw, huishoudensamenstelling en arbeidsduur. Additionele correctie voor opleidingsniveau resulteert in een verdere afname van deze verschillen. Deze verdere reductie in inkomensverschillen is te beschouwen als het effect van opleiding.

Bij de mannen is de opleidingsachterstand van Turken en Marokkanen op autochtonen het grootst. Mede als gevolg hiervan neemt bij deze twee groepen de inkomensachterstand het meest af na correctie voor opleiding. Het effect van deze aanvullende correctie is bij mannen als volgt:

- Turken: -12 procentpunten; resterende inkomensachterstand is 12 procent.
- Marokkanen: -9 procentpunten; resterende inkomensachterstand is 16 procent.
- Surinamers: -5 procentpunten; resterende inkomensachterstand is 13 procent.
- Antillianen en Arubanen: -4 procentpunten; resterende inkomensachterstand is 2 procent.

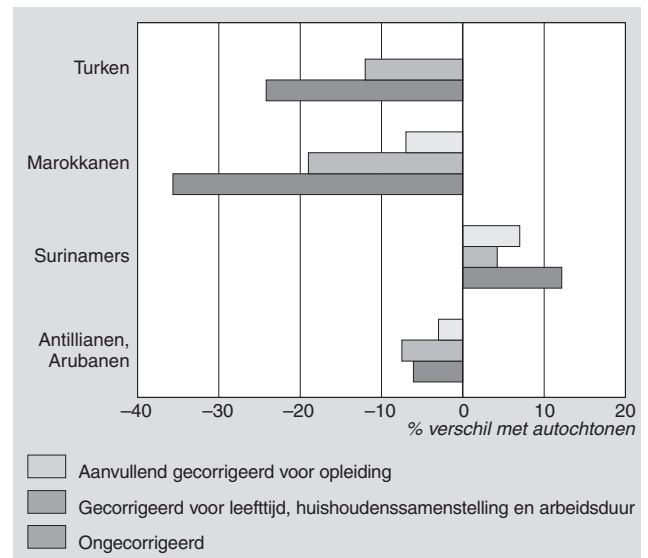
Hoewel ook bij Antilliaanse en Arubaanse mannen het inkomensverschil met slechts 4 procentpunten extra afneemt door aanvullend te corrigeren voor opleiding, betekent dit wel dat de vier in het model opgenomen kenmerken bijna het gehele inkomensverschil tussen Antilliaanse en Arubaanse en autochtone mannen verklaren. Feit is dat ook na correctie de Marokkaanse mannen gemiddeld de grootste inkomensachterstand houden.

4. Mannen, inkomensverschillen naar herkomstgroepering, gecorrigeerd voor persoonskenmerken, 2003

Bij vrouwen verklaren de vier kenmerken opleiding, leeftijd, huishoudensamenstelling, en arbeidsduur opvallend goed de inkomensverschillen naar herkomst. Voor Turkse vrouwen betekent dit dat de gehele inkomensachterstand van 24 procentpunten verklaard wordt, waarbij opleiding de helft voor haar rekening neemt. Ook bij Marokkaanse vrouwen neemt het inkomensverschil door toevoeging van opleiding met nog 12 procentpunten af. Bij hen blijft er een inkomensachterstand van 7 procent over. Door de toevoeging van opleiding neemt het inkomensverschil van Surinaamse vrouwen ten opzichte van autochtone vrouwen juist weer toe. Na correctie ligt hun inkomen uiteindelijk 7 procent hoger dan dat van autochtone vrouwen.

5. Vrouwen, inkomensverschillen naar herkomstgroepering, gecorrigeerd voor persoonskenmerken, 2003

4. Conclusies

Een derde van de inkomensachterstand van Turkse mannen op autochtone mannen komt voor rekening van hun relatief lage opleiding. Bij Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse en Arubaanse mannen is een vijfde deel van hun inkomensachterstand op autochtone mannen aan opleidingsverschillen toe te schrijven.

Bij vrouwen is de bijdrage van een lage opleiding nog groter. Wel de helft van de inkomensachterstand van Turkse vrouwen ten opzichte van autochtone vrouwen is toe te schrijven aan hun gemiddeld lager opleidingsniveau. Bij Marokkaanse vrouwen gaat het om een derde van de inkomensachterstand. De kenmerken leeftijd, huishoudensamenstelling en arbeidsduur en opleiding zijn goed voor een volledige verklaring van de inkomensachterstand van Turkse vrouwen.

Verhoging van het opleidingsniveau van niet-westerse allochtonen zou dus in belangrijke mate bijdragen aan het terugdringen van inkomensverschillen tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen.

Om de onderwijsachterstanden terug te brengen heeft de overheid onder meer als doelstelling geformuleerd de

schooluitval en de taalachterstand te reduceren. Op Prinsjesdag 2006 is dit doel geconcretiseerd als 10 procent minder schooluitval in 2007 vergeleken met 2005, en als 70 procent deelname van peuters aan voorschoolse educatie eind 2010. Om de kinderen met taalachterstand zo vroeg mogelijk op te sporen is tijdens de Algemene Beschouwingen afgesproken dat alle kinderen vóór hun derde verjaardag een taaltest voorgelegd krijgen. Vroegtijdige opsporing en aanpak zijn zinvol, omdat tijdens de basisschoolperiode een groot deel van de taalachterstand ingelopen kan worden. Maar, anders dan het basisonderwijs, kent het voortgezet onderwijs geen groepsgericht achterstandenbeleid. Voor de omvangrijke uitval van met name allochtone, en in het bijzonder Turkse en Marokkaanse, leerlingen bestond tot nog toe betrekkelijk weinig beleidsaandacht (SCP, 2003; SCP e.a., 2005). De huidige regering zegt prioriteit te gaan geven aan plannen om uitval te verminderen. Dit moet bijdragen aan een toegenomen aandeel allochtone leerlingen dat uiteindelijk een diploma op zak heeft. Aldus kansrijker op de arbeidsmarkt, verleent dit hun meer mogelijkheden om een (beter) inkomen te verwerven.

Technische toelichting

Enquête Beroepsbevolking

De Enquête beroepsbevolking (EBB) is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). In de populatietotalen die voor de ophoging worden gebruikt, is de institutionele bevolking dan ook niet opgenomen. Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking. Voor het huidige onderzoek zijn de EBB gegevens van 2004 gekoppeld met de gegevens uit de inkomensstatistiek van 2003. Dit gekoppelde bestand bestond uit ruim 130 duizend personen van wie ruim 55 duizend personen van 25–59 jaar met een volledig jaarinkomen. Deze 55 duizend personen vormden het analysebestand voor dit onderzoek.

Allochtoon

Een inwoner van Nederland behoort tot de allochtonen wanneer ten minste één ouder in het buitenland geboren is. Allochtonen worden onderscheiden naar land van herkomst, met als hoofdindeling westerse en niet-westerse allochtonen. Allochtonen afkomstig uit Turkije, Afrika, Azië of Latijns-Amerika, met uitzondering van personen uit Japan of Indonesië, worden in gedeeld bij de niet-westerse allochtonen. De overigen worden gerekend tot de westerse allochtonen.

Regressie-analyses en Heckman-correctie

Om de netto-effecten van opleiding op inkomen te bepalen zijn diverse meerstaps regressie-analyses uitgevoerd. Eerst is apart voor mannen en vrouwen het persoonlijk inkomen geregresseerd op de verklarende variabelen herkomst, leeftijd (in leeftijdsgroepen), arbeidsparticipatie (voltijds, deeltijd en niet-werkend) en huishoudensamenstelling (paar zonder kinderen, paar met kinderen, eenoudergezin, alleenstaanden).

Bij de vrouwen is als verklarende variabele nog een zogeheten Heckman-correctiefactor (continu meetniveau) toegevoegd. In de analyse naar de relatie tussen opleiding en inkomen komt bij vrouwen veelal het probleem van partiële selectie-bias om de hoek kijken. Omdat het uitzicht op een redelijk inkomen vaak niet zo goed is, kiezen lager opgeleide vrouwen er relatief vaak voor om geen betaalde arbeid te verrichten (Heckman, 1980). Vrouwen die vanwege hun lage opleiding besluiten om niet te werken en daarom geen persoonlijk inkomen hebben, maken geen deel uit van de door ons gebruikte (deel)steekproefgegevens. Dat houdt in dat de lager opgeleide vrouwen zijn ondervertegenwoordigd in onze gegevens. En dat betekent weer dat (de sterkte van) de relatie tussen opleiding en inkomen per definitie wordt onderschat. Om voor deze selectiviteit te corrigeren is een twee-staps Heckman procedure gehanteerd zoals beschreven in Smits (1999). Met behulp van een logit-analyse is eerst op basis van de gegevens van alle vrouwen van 25–59 jaar (met en zonder persoonlijk inkomen) de dichotomie al dan niet werken geregresseerd op de verklarende variabelen leeftijd, aantal minderjarige en meerderjarige kinderen, opleidingsniveau, en samenstelling van het huishouden. Met de hieruit voortkomende individuele schattingen van de kansen op werken zijn vervolgens individuele correctiewaarden berekend (zogeheten Lambda-waarden). Deze correctiefactor is bij vrouwen aan de regressievergelijking toegevoegd.

Als vervolgstap zijn de eerder uitgevoerde regressie-analyses bij mannen en vrouwen (inclusief de Heckman correctiefactor) herhaald, waarbij beide regressievergelijkingen verder zijn uitgebreid met de variabele behaald opleidingsniveau. In deze regressie-analyses zijn de regressie-coëfficiënten behorende tot de afzonderlijke categorieën van de verklarende variabelen dusdanig lineair getransformeerd dat ze uitdrukking geven aan het voor onderlinge samenhang gecorrigeerde gemiddelde inkomen per afzonderlijke categorie. Vervolgens zijn voor de variabele herkomst telkens de (gecorrigeerde) inkomensverschillen tussen enerzijds de verschillende etnische groepen en anderzijds de referentiegroep autochtone Nederlanders bepaald. In de figuren 4 en 5 staan voor de onderscheiden groepen allochtonen telkens drie typen inkomensverschillen weergegeven. Het eerste type geeft uitdrukking aan de ongecorrigeerde inkomensverschillen. Type twee laat de voor leeftijd, arbeidsomvang, huishoudensamenstelling en (alleen bij vrouwen) de Heckman-factor gecorrigeerde inkomensverschillen zien. En type drie toont de inkomensverschillen zoals verkregen na nog een additionele correctie voor opleidingsniveau. Het verschil tussen de inkomensverschillen van type drie en type twee kan geïnterpreteerd worden als het deel dat netto voor rekening komt van (een doorgaans lagere) opleiding.

Opleidingsniveau

De opleidingsniveaus zijn ingedeeld in overeenstemming met de Standaard Onderwijs Indeling (SOI). Hier is een vierdeling gemaakt waarbij de behaalde opleidingsniveaus als volgt zijn ingedeeld.

Laag: basisonderwijs.

Laag: mavo en voorbereidend beroepsonderwijs (vbo); laag exclusief basisonderwijs.

Middelbaar: Havo, vwo, middelbaar beroepsonderwijs (mbo).

Hoog: hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo).

Persoonlijk inkomen

Het persoonlijk inkomen bestaat uit inkomsten uit arbeid, winst uit onderneming, ontvangen uitkeringen inkomensverzekeringen (WW, WAO), ontvangen uitkeringen sociale voorzieningen behalve kinderbijslag en ontvangen alimentatie. Verminderd hierop zijn de betaalde premies werknemersverzekeringen en betaalde alimentatie. Bij de bepaling van het persoonlijk inkomen blijven dus de volgende inkomensbestanddelen buiten beschouwing:

- inkomsten uit vermogen
- kinderbijslag
- ontvangen gebonden inkomensoverdrachten zoals individuele huursubsidie, tegemoetkoming studiekosten, rijksbijdrage eigen woningbezit
- betaalde premies volksverzekeringen (Anw, AOW).

Samenstelling huishouden

De volgende huishoudensamenstellingen zijn onderscheiden: alleenstaanden, eenoudergezinnen, paren zonder kinderen, en paren met kinderen.

Arbeidsduur

De arbeidsduur is in de categorieën 0, 1–11, 12–34, en 35 uur of meer per week ingedeeld.

Literatuur

Aart, van der, S. (2002) Onderwijsachterstand van niet-westers allochtone scholieren. In: *Allochtonen in Nederland 2002*. Voorburg/Heerlen: CBS.

Ament, P. en H. Lautenbach (2002) Kwart minder koopkracht in niet-westerse huishoudens. In: *Allochtonen in Nederland 2002*. Voorburg/Heerlen: CBS.

CBS/SCP (2005) Armoedemonitor 2005, pp. 25–26, 84–102, 105–106. Den Haag: SCP.

Gils, van, B.A.A. (2002) Allochtonen op de arbeidsmarkt. In: *Allochtonen in Nederland 2002*. Voorburg/Heerlen: CBS.

Kaya, H. (2006) Verschillen in integratie van Turken en Nederland. In: *Demos* nr. 5. Den Haag: NIDI.

Lautenbach, H. en M. Cuijpers (2006) Meer ouderen aan het werk. In: *Sociaal-economische trends 2006-II*. Voorburg/Heerlen: CBS.

SCP (2003) Rapportage minderheden 2003. Den Haag: SCP.

SCP/WODC/CBS (2005) Jaarrapport Integratie 2005.

Smits, J. (1999) Selectiebias en zelfselectie in sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Universiteit van Amsterdam.

Traag, T., J. van der Valk, R. van der Velden, R. de Vries, en M. Wolbers (2004) Leren loont! De overgang van school naar werk voor leerlingen van het VOCL'89. CBS Heerlen/Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Maastricht.